

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРТСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

БІЛЬ ПАМ'ЯТІ І СКОРБОТИ

*(Літературна композиція, присвячена пам'яті тим,
хто воював, хто загинув, хто працював в тяжкі роки
війни)*

К, 2020

94(477)

Біл

Біль пам'яті і скорботи : літературний сценарій присвячений 75-річчю перемоги у 2 світовій війні / укладачі: Г. М. Полозенко, Л. К. Сідько – К. : НУБіП, 2020.- 12 с.

75 років, як закінчилась Друга світова війна.
Та скільки ж горя і лиха вона людству принесла.
Давно відійшли в потойбічний світ матері
Так і не дочекавшись своїх синів,
А посивілі діти своїх батьків...

1 вересня 1939 року о 4.45 війська гітлерівців напали на Польщу. Це був початок Другої світової війни. Авіація фашистів бомбардувала міста Львів, Луцьк, Рава-Руську, Станіслав (нині Івано-Франківськ). На той час ці українські міста були у складі Польщі.

3 вересня Англія, Франція, Австралія, Нова Зеландія а 10 вересня-Канада, оголосили Німеччині війну. Москва протягом 11-15 днів знала про всі плани Гітлера, Але Сталін мало звертав увагу на доповіді своєї розвідки. Сталіну ще 7 серпня було відомо про день нападу на Польщу. Коли гітлерівці захопили Польщу, вже горіли міста і села Волині- Сталін все думав...Адже тут жили українці. Польські армії «Краків» і «Карпати», які мужньо боролися на підступах до Володимир-Волинського, Львова, на 40% Були укомплектовані українцями. На цій території на той час проживало майже шість мільйонів українців.

17 вересня 1939 року о 5.40 війська Українського фронту з Дніпровською военною флотилією перейшли польський кордон і приєднали українську територію в 126 тисяч квадратних кілометрів.

28 червня 1940 року війська Червоної Армії перейшли річку Дністер, звільнили Чернівці та Хотин, а 30 червня вийшли до річки Прут. Таким чином, до України було повернуто 8,1 млн її жителів.

Рівно через рік війна не забарилася-
Київ, Одеса, Севастополь та Львів
Під вибухами авіабомб опинилися.

Німеччина віроломно порушила угоду про дружбу і ненапад, напала на нашу країну. Коли на світанку 22 червня 1941 року над мирним небом пролунав грім неймовірної сили, що сповістив про початок фашистської агресії, усі вади диктаторського, тоталітарного режиму виринули на поверхню.

Кривавою раною ятрить пам'ять
Душу поколінь.
Ніяк не можемо до сих пір ми зрозуміть:
Чому так сталося?
Досвідчених військовиків арештували.
В тюрми і в Сибір повідправляли,
Нову техніку «діячі епохи» у виробництво
Не допускали,
Найвдаліші зразки зброї безпідставно
З виробництва знімали.

Якби там не було, але у перший період війни військове керівництво держави (СРСР) було вкрай невдалим і вважається однією із причин поразок нашої армії на той час. За перші три тижні війни фашистська армія просунулась вглиб нашої держави майже на 600 км. Адже радянські війська втратили у прикордонних боях частину танків, літаків та артилерію і змушені були відступити. Як тільки почалася війна, всіх чоловіків, які не були в армії викликали у військомати. З них створювали резервну армію. Не навчені, без зброї вони були щитом на полі бою. Багато з них загинули у перші дні війни.

Одна з найбільших стратегічних операцій Другої світової війни на території України є оборона Києва.

Ранком 22 червня 1941 року на Київ впали фашистські бомби.

Тривожний недільний ранок,
Ще тільки почався світанок.
Закружляли над містом ворожі літаки
От і дочекались кияни страшної біди.
Ворог хотів швидко Київ захопити
Та мужні наші захисники зуміли його зупинити.

В ряди захисників стали і наші студенти Голосієва. 23 червня з'явилися накази директорів голосіївських інститутів (КСГІ, КЛГІ, КВІ) про загальну мобілізацію. За перші 5 днів війни до лав Червоної армії вступило понад 1000 студентів і співробітників вищезгаданих інститутів, понад 200 викладачів і студентів пішли до народного ополчення.

Одні студенти іспити здали,
А випускники одержали дипломи.
Тепер пролягав їх шлях
Кому на роботу, а кому додому.

Та клятий ворог не дав їм це зробити,
Студенти наші не злякалися-
В добровольці записалися,
Щоб рідне Голосієво боронити
І ворога в столицю України не пустити.

Серед перших студентів-ополченців, хто вступив у бій з ворогом були Микола Скиба (агрохімік), Микола Громов (механік), Іван Кармазин (майбутній агроном).

У ніч з другого на третє серпня вони пішли в розвідку, щоб здобути «язика». Бойове завдання виконали, але в перестрілці з фашистами загинув Микола Скиба.

Яку ж мужність потрібно було мати
Щоб себе гранатами обв'язати

І так своїх товаришів рятувати,

Навіть своє життя не пошкодувати.

Цей безсмертний подвиг при обороні Голосієва здійснив студент лісотехнічного інституту Яків Близнюк. Рятуючи життя товаришів, він обв'язав себе гранатами і кинувся під гусениці ворожого танку. В обороні Києва активну участь приймали наші викладачі, які працювали у вишах Голосієва. Вони пройшли весь бойовий шлях і були нагороджені орденами і медалями.

Медаллю «За оборону Києва» були удостоєні Білоножко М. А., Зарайський С. К., Олійник В. С. та Таман О. С.

Героїчна оборона Києва, яка тривала майже 2,5 місяці, і велася на величезній території-близько 300 км упродовж фронту. Війська Південно-Західного фронту в надзвичайно тяжких умовах вели запеклі бої з ворогом і завдавали йому значних втрат.

Саме героїчна оборона Києва зіграла важливу роль у зриві гітлерівських планів «блискавичної» війни проти Радянського Союзу.

Гітлерівцям не вдалося відразу

Київ окупувати.

2,5 місяці довелося їм

За нього воювати.

Тож зірвалися їхні плани

«Блискавичної» війни,

Бо на захисті столиці

Стояли мужні захисники.

Затримка ворога під Києвом не дала можливості влітку 1941 року захопити Лівобережну Україну і Донбас. Було виграно час для евакуації на Схід сотень тисяч людей, устаткування промислових підприємств, запасів сировини і продовольства.

А найголовніше те, що війська Південно-Західного фронту відволікли на себе величезні сили противника, які за планом фашистів призначались для московського напрямку. Згодом вся територія України була окупована.

«Бийте ворога скрізь...», «Лист до земляків» В. Сосюри поширювався в листівках, розповсюджувався з літаків над тимчасово окупованою Україною, доправлявся на передову. Голос поета звучав на найвищій ноті любові до людини та віри в її громадянську честь, гордість і волелюбність.

Я звертаюсь до вас крізь залиті пожарами гони,
Крізь тумани й сніги, в грізній зміні і днів і ночей:
Бийте ворога скрізь, хай в крові своїй чорній потоне
Злий нападник під гул, під розгойданий гул батарей.

1941 рік увійшов в історію як рік найбільших випробувань нашої країни і народу протягом ХХ століття. Саме в цей рік на фатальному рубежі «бути» чи «не бути» визначалася доля війни проти фашизму, а разом з нею доля тисячолітньої Батьківщини.

Клятва

В нас клятва єдина і воля єдина
Єдиний в нас клич і порив:
Ніколи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!

Ми сталлю з гармати, свинцем з карабіна
Розгромимо вщент ворогів.
Ніколи, ніколи не буде Україна
Рабою фашистських катів!...
(Микола Бажан, 1941 р.)

А війна котилася все далі і далі вглиб країни. Уже в червні 1942 року німці розгорнули великий наступ у напрямку Сталінграду (нині Волгоград) і Кавказу. Відступаючи наші бійці не могли зупинити ворога. Було багато вбитих і поранених.

Дорога

Через поля, через байраки,
За сотні верст од битих трас
Ми відступали, йшли в атаки,
Й багато падало із нас.

І закипав у серці гнів,
Як після бою ми ховали
Своїх ровесників-братів.
Зоря і напис на фанері,

І обеліск немов багнет...
І знов за ріки і озера
Той шлях нас кликав уперед...
(Кузьма Журба)

І все ж таки нашим збройним силам вдалося зупинити ворога. Крім того, ще на початку війни зародився партизанський рух. Прикладом цього є Чернігівщина. Це край партизанської слави. У партизанському русі брали участь 32 населені пункти цієї області.

У 1942-1943 роках партизани знищили 32 тисячі гітлерівців, зруйнували 63 км залізничних колій, підбили 136 ворожих танків, збили 7 літаків, потопили 34 пароплави і 22 баржі.

В 1942 році Кость Герасименко написав вірш, в якому звертається до українців:

Тануть сніги на суворих руїнах,
Хмари весняні пливуть,
Муки і сльози твої, Україно,
Серце нам гнівом печуть.

Вдома лишилась пуста і горе,
Ворогом топтаний шлях,
В ніч, як над степом засвітяться зорі,
Хлопці збирайтесь в лісах!

Коні стоять, до походу готові,
Землю копитами б'ють.
Славні нальоти Кармелюкові
Знов на Україні живуть.

Шлях Наливайка, дорога Богдана
Знову осяяли край,
Бий же повсюди фашистського пана,
Де не зустрінеш-стріляй...

Цим віршем він нагадував нашим співвітчизникам про історичне минуле рідної України, про її вічну боротьбу за незалежність.

Крім партизанських загонів, які були в тилу ворога, існували ще й підпільні організації, які допомагали їм. Вони організовували диверсії, ходили в розвідку, збирали для партизан зброю, боєприпаси, продовольство. Проводили антифашистську агітацію серед населення.

За дії партизан і підпільників Гітлер у наказі від 18 жовтня 1942 року вимагав: «...у всіх районах Сходу війна проти партизанів-це боротьба за знищення їх...», 16 грудня Гітлер наказав «безжально діяти» і щодо жінок та дітей.

Після невдалої спроби захопити Сталінград і прорватися на Кавказ фашистські загарбники посилюють кривавий терор в тимчасово окупованих районах, вбивають жінок і дітей, виконуючи наказ Гітлера.

Так у Срібнянську школу (Чернігівщина):

...З усього району зібрав людей мирних,
У школу Срібнянську їх зброєю гнав.
Везли стариків і дітей в сповиточку,
Жінок і дівчат під конвоєм вели,

І от двадцять третього лютого ніччю
Всю школу бензином кати облили,
Кругом поліцаї, мов звірі стали,
Рушниця заряджена в кожного з них.

Вони вартували, як школу підпалять,
Щоб часом не втік хто, щоб часом не зник...

...Три дні тут горіло, вже все догорало,
Затих плач дитячий і стогін людей

Кругом поліцаї і фашисти стояли
І все вартували уже третій день.
А потім усіх з пожарищ збирали,
Гаками залізними трупи тягли

Хто живий лишився, того добивали,
Возами до ями у парк всіх везли...

(Ольга Сидоренко)

У школі було спалено живцем 682 жителів району.

Наші війська зміцнившись наступали і гнали ворога з усіх напрямків. Втративши надію утримати Лівобережну Україну, гітлерівське командування зосередило основну увагу на зміцненні «Східного валу» - стратегічного оборонного рубіжу. Найбільше значення надавалось Дніпру як нездоланній перешкоді для наших визволителів.

Пісня про Дніпро

Біля буйних лоз та високих круч
На своїй росли ми землі
Ой Дніпро, Дніпро серед темних туч
Над тобою мчать журавлі

Ти дивись на бій-мов прибий ріки,
Ми в атаку йшли за Дніпро,
Хто поміг тоді-буде жить віки,
Якщо бився він, як герой.

Ворог ліз до нас, ятрив біль без меж
Смертний бій гримів, мов гроза.
Ой Дніпро, Дніпро, ти у даль течеш
І вода твоя-мов сльоза

Ворог воду п'є з плину хвиль твоїх
Захлинеться він у тій воді.
Щастя вернемо у боях тяжких,
Знов зустрінемося ми тоді...
*(Євген Долматовський
Переклад М. Терещенко)*

В результаті успішного наступу наших військ у період з 21 по 25 вересня вийшли до Дніпра на лінію фронту завдовжки 700 до Запоріжжя.

Саме самовідданості та мужності бійців, їх військовій виучці, винахідливості та ініціативі було визволено Київ.

Славному Києву

...На теренах історії
Були у твоїх стін,
Навали Чингізхана
Батийська орда,
Каміння тому свідки
І береги Дніпра.
Та знову біля стін твоїх
Фашистів цілая орда.

Отже, фашистська орда біля стін Києва була розбита 6 листопада 1943 року. Звільнивши Київ, 7 листопада- Фастів, Житомир, наші війська по всіх фронтах почали гнати ворога з території України, Білорусії, Росії.

Війна прийшла в Україну 22 червня 1941 року, а останній її населений пункт на Закарпатті було звільнено 28 жовтня 1944 року. Отже воєнні дії на території України тривали три роки і чотири місяці, або 1225 днів і ночей і наша ненька була в епіцентрі гігантської битви.

...Ті мільйони смертей – у народу невігойна рана.
Я за неї ніколи нікому повік не прощу.
І на захист життя з серця пісню найкращу дістану,
І її межі люди, як душу поета, пущу.
Нехай знають і чують, що я – вже доросла людина –
Без свого дитинства, неначе каліка, живу.
Ніхто ж хай не сміє калічить тепер мого сина,
Бо я гнівом своїм катюгам серця розірву!

(Олексій Довгий)

26 березня 1944 року війська 2-го Українського фронту вийшли до кордону з Румунією. З цього часу почалося звільнення країн Східної та Центральної Європи воїнами Червоної Армії. До них приєдналися частини Війська Польського, Румунської та Чехословацької армії. Ряд країн Східної Європи було визволено від фашистів.

Дорога до Берліну була надзвичайно важка. Наші війська зазнавали великих втрат. Тільки при звільненні Польщі загинуло 600 тисяч наших воїнів. Вранці 16 квітня 1945 року почалася вирішальна битва за Берлін.

Гармати гриміли, падали бомби,
Небо над містом світилось.
Думали німці, що ми загинем –
Та дуже, дуже помилились.

Битва за Берлін була запеклою. І лише 8 травня 1945 року в 23.01 був підписаний акт про капітуляцію Німеччини. І засяяв прапор Перемоги над Рейстагом.

Перемога

Ворожа нечисть прахом стала, тліном,
Зросла трава у бомбовій воронці...
І знявся стяг червоний над Берліном,
Дорожчий і яскравіший за сонце.

Рвучкі, нестримні, наче талі води,
Ішли на мітинги, на площі люди, люди,
В обіймах – континенти і народи:
Вони клялись, що більш війни не буде.

Травневі дні планети не забути
Їх кожна мить – як геніальні вірші
У небі над Європою – салюти!
Що перед ними грози найгучніші?
Цвіла земля, від сліз і горя чорна,
Земля сміялась, немов дитина,
День Перемоги – музика мажорна.
День Перемоги смута удовина...
(Ніна Гнатюк)

Страшні наслідки Другої світової війни для України та її населення. Майже 6 млн загинуло, 2,3 млн українців було вивезено для примусової праці до Німеччини. Цілком та частково було зруйновано понад 700 великих міст та 28 тисяч сіл.

Немає в Україні ні одного міста і села, де б не було обеліска, на яких вказані імена земляків, що загинули на війні з фашизмом.

Імена на обеліску

Це імена усі – в моєму серці,
Ці імена усі – в моїх думках.
Ідуть і йдуть сьогодні односельці
До тих, які вкарбовані в віках.

Ці імена живуть у кожній хаті,
В стежині кожній, в тихім вишняку,
О, не одна оплакувала мати!..
О, не одна лила сльозу гірку!

Це імена – мов племінь смолоскипу,
Що пломенить на пагорбі села,
У нім – і пам'ять, і родинні схлипи,
І честь, що крила гордості звела,

Ці імена усі – як батька ймення –
Не вбила, ні! Не знищила війна!..

Вони із нами зводять сьогоднішня,
Від них іде країв моїх весна.

(Микола Турківський)

75 років віддаляють нас від 8-9 травня 1945 року, від тих днів, коли на теренах Європи закінчилась та страшна Друга світова війна, яка принесла стільки горя і лиха багатьом народам. Тяжкий був шлях до Перемоги. Українці, білоруси, росіяни, татари, арм'яни, грузини та інші національності воювали разом пліч о пліч.

Обставини змінились... Майже 6 років іде війна на Сході України. Гинуть українські хлопці від російських «градів», мін та куль.

Війна і мир

В наш мирний дім прийшла війна,
До зброї стати довелося.
Немало доль взяла вона,
Немало сиріт залишилося.

Ночами плачуть матері,
Кохані плачуть дні і ночі,
Благають Бога на псалмі
Вернути сина... Ой не хоче
Проклятий ворог відступать...

(Володимир Жеребко)

Болить і нині серце у сивочолих ветеранів Другої світової війни, яких залишилось дуже мало на цьому світі, за своїх внуків та правнуків, які там на Сході захищають свій рідний край.

Ти пройшов і проповз
Всю війну до кінця.
Європейські проміряв дороги
Тож правнуків своїх ти навчив
Як захищати країну
Від ворога злого
Тож ветерани дорогі,
Живіть і знайте,
Що все буде гаразд.
Що правнуки повернуться
Живими з того бою
І зацвіте вишневий сад
А згодом і волошки в полі...

Використана література

Жеребко Володимир. Війна і мир /В. Жеребко // Університетський кур'єр. – 2018. - №2, 6 квітня. – с. 4.

Пам'ять поколінь / Уклад. Д.О. Мельничук, В.П. Лисенко, І.І. Ібатулін, та інші. – к.: ЗАТ «Віпол». – 2001. – 295 с.

Самойлович О. Юность – отчизне /О. Самойлович // Ужгород «Лири». – 2007. – 254 с.

Чернігівщина у вогні /Автор – упорядник Корбач Іван Михайлович // к.: УЦДК. – 2002. – 766 с.